

Kapitel 1

FRÅN SAGA OCH SÄGEN TILL HISTORIA

Dalbygdens utveckling

Forntid sig med framtid enar.
Sagan sanning blir en gång.

(Av Gustaf Nyblaeus)

Norr om de urgamla mellansvenska kulturbygderna ligger det milsvida Norrland, vildmarkslandet, nybyggarlandet med sina snötäckta, otillgängliga fjällmassiv, sina vidsträckta, snötyngda skogar, sina enformigt vida myr- och mossmarker och med sina leende bygder vid de majestätiskt breda älvdalarna. Landet där älvarna föds i västerns solnedgång ur porlande jokkar och smältbäckar från fjällens grönblåa jökulisar, ur glittrande rödingsfyllda småsjöar i fjälldalarna. Bredare och vildare kastar de sig ned mot havet med ungdomligt övermod i kokande, virvlande vattenfall och rytande, brusande forsar där vattenskummets milliarder pärlor bryter solens strålar i ett evigt skiftande färgspel. Allt bredare och lugnare flyter de sedan fram genom skogslandet och ådalarna för att slutligen med majestätisk storhet i österns soluppgång förena sig med Bottenhavets svallande vågor.

Norrland är landet där björn och kungsörn ännu i sena tider var okrönte härskare, över vilket vildgåsflokkarnas fylkingar plöjer sig väg under himmelns blå allt längre och längre mot norr till midnattssolens land. Landet där de stora laxarna kämpar sig upp mot forsens virvlar och röding och harr sprätter i insjöarna och där myrarna om höstarna står gyllengula av hjortron. Där den svartglänsande malmen vilar under renlavens gråa täcke och där ådror av guld och silver slingrar sig fram i bergens innandömen. Landet som vintertid täcks av snöns sterila vithet, gastkramat av kölden under sprakande norrsken och tindrande stjärnor, men som sommartid flammar upp i en slösande fägring av färger i det intensiva bländande solljus som dygnet runt strålar ned.

I södra delen av detta vidsträckta landområde i det skogrika Ångermanland ligger Dals socken i Boteå tingslag några kilometer väster om den mäktiga Ångermanälven och strax söder om Sollefteå. Inklämd i en dalsänka mellan höga bergåsar täckta av milsvida skogar, där granarna står lavbehängda som urtidsjättar, ligger

Dalbygden helt avskild från grannsocknarna utom åt söder där landskapet fortsätter i Ångermanälvens strandbygder vid Ytterlännäs och Kramfors.

Nalkas man Dal från norr möts man av ständiga uppforsbackar kantade av raka, majestätiska granar och tallar. Uppåt, ständigt uppåt bär vägen och allt vildare och ursprungligare blir naturen. Plötsligt når vägen åsens krön för att sedan huvudstupa kasta sig nedåt i halsbrytande backar. Rätt som det är glesnar skogen och Dalbygden eller Kyrk Dal, som den kallas av ortsbefolkningen, breder ut sig i sin trolska fågring. Det lätt kuperade landskapet med sina friskt grönskande ängar, sina storhässjor med gulnande korn och sina klungor av välskötta gårdar skiner i kvällssolen som låter åsarna på solsidan glöda i rött och orange, medan bergskammarna på andra sidan dalen avtecknar sig som skarpa taggiga silhuetter i spektrets blå och violetta färger. På flera ställen i det gröna glittrar insjöar och tjärnar i solljuset där reflexerna bryts av näckrosor simmande mellan bladsäv och vattenpest. Mitt i dalen höjer sig den lilla vita sockenkyrkan med sitt spetsiga torn ur den omgivande grönskan.

I denna avlägset belägna och i gamla tider från yttervärlden isolerade socken ligger vår släkts, släkten Lindahls, urhem byn Galagök som första gången stiger fram ur historiens dunkel i en av Sveriges äldsta bevarade skattelängder, ”Gärder och hjälper 1535”. Denna gamla skattelängd förvaras i Riksarkivet.

Hur länge Dalbygden har varit bebyggd kan inte anges med visshet. Många fornfynd ända sedan stenåldern vittnar om att människor har vistats i bygden kring Dalån sedan urminnes tider. En sockenbildning i egentlig mening uppträder först under medeltiden. Att Dals socken fanns under 1400-talet framgår av ett i Stockholms stads tänkeböcker förekommande protokoll från Stockholms rådstuga av den 28 juni år 1484. Det omtalas att en i Stockholm avliden person, Lars Bagge, efterlämnar arv som skulle tillfalla bland andra Erik Gunnarsson i Mo från Dals socken i Ångermanland, en kusin på fädernet till Lars Bagge samt Håkan Persson i Flögsätter och Björn Olofsson från samma by i Dal, båda gifta med systrar till Erik Gunnarsson

Att Dals kyrka fanns redan år 1441 framgår av att detta årtal finns inristat på träkonstruktionen till en av de takryttare på kyrkan som vid senare ombyggnader har blivit borttagen. Från flera håll har emellertid gjorts gällande att den lilla sockenkyrkan, helgad åt S:ta Agneta, hade uppförts redan under slutet av 1300-talet som annex till den i Torsåker någon gång under 1200-talet uppförda kyrkan.

Bosättningen i Dalbygden skedde ursprungligen på skogsmarkerna kring den av sjöar och smala vattendrag genomdragna dalgång som sträcker sig i nordvästlig riktning väster om älven och Torsåkersbygden och är skild från denna genom oländiga bergstrakter. Från början ägde en bebyggelse med fåbodar rum i de utmed Ångermanälven belägna socknarna, särskilt i Torsåker. Efterhand tillkom även nybyggen, där man röjde och svedjade i skogarna för att utvidga betesmarkerna för djuren och även för att åstadkomma mindre åkertegar för odling. Huvudnäringen för befolkningen i äldsta tider var boskapsskötsel, men inte boskapsskötsel i vår mening utan djuren strövade fritt omkring och livnärde sig på självväxande foder i skogar och marker, kring bäckar och sjöar. Brödsädesodling på åkrar och svedjor hade ännu mycket liten omfattning.

Trakterna här kring Ångermanälvens nedre lopp är urgamla kulturbygder med ortnamn som doftar av forntid och hedendom. Ännu i våra dagar finns mycket i dessa avlägsna skogsbygder som inte går att förena med den moderna tätortsmänniskans förmåga att förnimma företeelser för vilka hon inte blivit programmerad genom masskulturens språkrör. Än snor Bjäran som ett nystan med blixstens hastighet över mariga tegar och risiga tuvor fram till något fähus för att genom dynghållet taga sig in till de grannaste mjölkorna för att suga mjölken ur de spända juvren. Än tassar vittorna omkring i storskogarnas mossmarker vallande sina boskapshjordar med de vita skällkorna från vilka silverskällornas spröda klang i stilla sommarnätter kan höras genom skogssus och fåglalåt av den som lärt sig höra och lyssna på rätta sättet.

Ångermanland var under heden tid liksom de övriga nordanlanden de obrutna vildmarkernas, de vilda djurens, trollens och skridfinnarnas land. Den hedna tron och tron på föfädernas gudar levde länge kvar och har gjort så in i våra dagar, där mycket i den samiska offerkulten minner om fädernas asatro. Många sägner berättar om strider mellan landets urinnevånare och den framträngande kristendomens män. Älvarna, de stora pulsådorna i landet, drog först människorna till sig. Uppför Ångermanälven sökte de sig med sina primitiva båtar, förbi forsarna och allt längre upp mot källorna. De slog upp sina boplatser vid älvens båda grenar, de fiskade och jagade. Vid Nämforsen norr om Sollefteå berättar hållristningar vid älvens stränder om dessa båtfarande män som redan för tusen år sedan jagat älg i dessa trakter.

En av älvgrenarna, Faxälven, har fått sitt namn ur den gamla, bildrika fornnordiska poesien - faxe, manen på en häst. Kanske tyckte de första nordborna som drog hit upp att skummet från älvens virvlande vattenmassor, som piskades sönder mot stenhällarna i forsen, påminde om den fladdrande manen på en framilande häst. Älvdalarnas innevånare var män och kvinnor som blotade åt de gamla gudarna och som livnärde sig av vad skogarna och

älvarna kunde ge dem. De var ättkära män för vilka ättens heder och sammanhållningen inom släkten betydde allt. Måhända splittrade inbördes men enligt sammanhållna utåt om någon av ätten angreps eller förolämpades. Föregångsmän för den ännu i våra dagar kvarlevande ångermanländska storfamiljen. De avlidna gravsattes på släkternas gamla gravfält där runstenar restes till minne av de bortgångna.

Bort dör din hjord
bort dör dina fränder
bort dör ock du en gång.
Men aldrig dör den mans rykte,
som vetat att vinna ett gott.

Runstenarna var ofta korsmärkta, vare sig korset betydde Torshammaren, den rödskäggige, öldrickande bondeguden Tors vapen, hammaren som ännu brukades av samernas nåjder vid de urgamla trolltrummeriterna, eller det var inhugget i stenen för att blidka den nye guden, Vite Krist.

Redan vid mitten av 1000-talet började de kristnade bygga sina kyrkor i Norrland, små enkla stavkyrkor av trä. Engelska missionsbiskopar drog genom Norge in i dessa trakter. Under konung Emund den gamles tid påbörjades missionsverket som sedermera fortsattes under konung Stenkil av män från Nordtysklands stora religiösa centrum Hamburg-Bremen.

Under åren 1042-1075 verkade i Hälsingland och landskapen norr därom den av ärkebiskopen Adalbert i Hamburg-Bremen invigde missionsbiskopen Stenfinn, som även kallades Staffan, och som gav upphov till den kända Staffanslegenden. Den helige Staffan verkade även i Ångermanland och hade stor framgång bland skridfinnarna och vann ”oseglica mykit folk till cristna tro”. Detta skedde vid samma tid som mäster Adam skrev sin hamburg-bremiska ärkebiskopskrönika. Den helige Staffan led martyrdöden på gränsen mellan Gästrikland och Hälsingland. Till honom anknyter den kända Staffansvisan, liksom den gamla folkseden Staffansskede på Annandag jul, Staffans dag, då bönderna red i kapp på sina hästar från sockenkyrkan till vattningstället. Längre fram red man också runt bland gårdarna i bygden med stjärngossar sjungande Staffansvisor.

I Ångermanland lät sig den gamla gudatron inte så lätt fördrivas. Här saknas också tidiga kristna minnesmärken, medan fynd från vikingatiden är vanliga. De först byggda kristna stavkyrkorna följdes av fästningsliknande kyrkor med fasta stentorn. De utgjorde ett skydd för de första anhängarna av Vite Krist mot de fientligt inställda ångermanlänningarna som hellre förlitade sig på Tor och Oden och i hemlighet på de ännu äldre gudarna Ull och jaktgudinnan, den skidlöpande Skade.

Före asarna tillbad man alfer och diser, urgamla gudar som vid kristendomens framträdande ännu blott levde kvar i sagan, åtminstone öppet och officiellt. I hemlighet och i de undanskymda bygderna i de gamla stugornas dunkel begick man ännu alfblot i gårdens slutna gemenskap och disablott inom bygden. Man blotade för fruktsamhet, för god äring och god skörd. I landskapslagarna talas det om en ölfest till år och frid, det vill säga den hedniska formeln för årsväxt och lycka.

Att de kristna missionärerna från överflödsländerna i söder förfasade sig över detta är inte ägnat att förvåna. Förvånansvärt är mera glömskan av de egna vanorna i de honungsdrypande länderna i Välskland, paradiset för våra hungrande vikingar.

För att undergräva asakulten lades kyrkorna i närheten av de gamla kultplatserna, men på betryggande avstånd. Först när den nya läran segrat och asatrons makt var bruten vågade man bygga upp kyrkor på den mark där förut Oden och Tor hade dyrkats. Så var också förhållandet i landskapen kring Dal och Galagök. Den urgamla väg som förband Galagöks by med bebyggelsen vid älvstranden, förde till ett av Ångermanlands två hedniska kultcentra under vikingatiden, Torsåker. Det andra gudahovet låg på Härnön som föregångare till staden Härnösand.

För att underminera Torsåkers betydelse anlade de kristtrognarna på andra sidan Ångermanälven vid Styrnäs den första ångermanländska stavkyrkan, för övrigt på mark tillhörande en gammal kungsgård lydande under Uppsala öd (= komplex av gamla kungliga jordegendomar). Den kristna missionen gynnades av Uppsalakonungarna och därigenom blev de norrländska kungsgårdarna stödjepunkter för kristendomens framträngande i nordanlanden. Styrnäs uppfördes i mitten av 1100-talet, men ännu vid denna tid var ångermanlänningarna långt ifrån kristnade. Som ett insegel på kristendomens seger och definitiva genombrott kunde slutligen en kyrka byggas på den gamla kultplatsen i Torsåker eller Thorsakir vid älvens västra strand, där åskguden Tor så länge varit föremål för dyrkan. Inte bara asagudens namn vittnar om gången tid. En del av prästbordets ägor har sedan gammalt legat i

byn Hof, den vanliga beteckningen på platser där hedniska tempel varit uppbyggda. Ett annat bynamn häruppe leder också tanken till svunnen tid, Salom, i vilken by man hittat en ättehöj från 800-talet med en fyrkantig timring erinrande om den kända Jellingehögen där drottning Thyra, Gorm den gamles gemål, jordades. Sal betydde i fornsvenskan en ort där hövdingar skipade rätt och höll sammankomster. Ättehögen innehöll ett rikt fynd, spännbucklor av brons, romerska solidi, burna som smycken samt mynt slagna av kejsar Ludvig den fromme. Torsåkers kyrka, som var helgad åt S:t Olof, byggdes på 1200-talet samtidigt med kyrkorna i Ytterlänäs, Gudmundrå och Sollefteå, Soletunum, också ett förkristet namn. Hela denna bygd på västra stranden av Ångermanälven utgjorde redan under järnåldern ett bebyggelsecentrum.

Från administrativ synpunkt tillhörde Ångermanland och Medelpad långt in på 1300-talet Hälsingland, eller som det kallades Storhälsingland och den lag som rädde var Hälsingelagen. Landet norr därom, de obrutna viddernas och vildmarkernas land, räknades som moderlandskapets allmänning där enligt Hälsingelagen intäktsrätten var fri. Skogsmarkerna med ängar och myrar gav möjlighet till odlingar, virket från skogarna till bebyggelse. Jakten på de öde vidderna med deras rika viltbestånd och fisket i vattendragen med deras oskattade fisktillgångar utgjorde inte endast ett stöd för jordbruket utan ett näringsfång som i och för sig kunde föda sin man.

I den gamla Hälsingelagen fanns anvisningar för hur bebyggelsen skulle ske. Den som ville upptaga nybygge på allmänning ägde att röja så mycket åkermark att han kunde skörda tre travar säd och bygga ett hus i fyra knutar samt tillsammans med två vittnen utmärka nybyggets gränser. Om rätten till det viktiga fisket var bestämt att detta var ett tillbehör till jordegendomen. Inskränkning i rätten gjordes endast för vattendrag där ”allmänna led” fanns till och från havet. Jakt på de större rovdjuret var fri, men i övrigt fick man inte jaga på annans mark.

I Storhälsinglands landskap var det snarare kyrkan än kungamakten som förband folket med riket. Ärkestolen i Uppsala representerade för hälsingarna den svenska gemenskapen, men denna myndighet hade en svår medtävlare i inflytanden från Norge och särskilt från Trondheim, det gamla Nidaros.

Sedan urminnes tider förde en gammal färdväg till Nidaros från Selångersfjärden utefter Ljungan och Indalsälven över de jämtländska fjällen. Denna väg färdades Olof den Helige och efter honom otaliga pilgrimsskaror till den norska helgedomen från vilken Olofskulten sedermera spred sig över Norrland, konkurrerande med den från Uppsala emanerande dyrkan av S:t Erik, en konkurrens som inte sågs med blida ögon av ärkestiftets ledning. I mer än hälften av Norrlands kyrkor fanns en bild av helgonet S:t Olof och från landskapen däruppe gick en löftesgård eller skatt till S:t Olofs gravkyrka, ”Sancti Olaffs hesla”. Ärkebiskopen Nils Kettelsson, som vårvintern 1314 visiterade Norrland, genomdrev att Olofsgården för framtiden skulle sändas till Uppsala. Olofsgården var huvudsakligen en naturaskatt som utgick i produkter från jakt, fiske och jordbruk. Speciellt i Ångermanland avkrävdes befolkningen inte några pengar. Olofsgården överlevde reformationen men levererades från andra hälften av 1500-talet inte till Uppsala utan till rektor för skolan i Gävle.

Utöver ”Sancti Olaffs hesla” var socknarna skyldiga att underhålla präst, prästbol (bol är åldrigt ord för boställe) och kyrka, åligganden som var reglerade i Hälsingelagen. De norrländska socknarna hade en betydligt självständigare ställning än i landskapen söderöver. Så utgick till exempel kristenhetens gamla tribut till påvestolen, Peterspenningen, inte från socknarna i Storhälsingland. Inbetalning av tionde infördes så sent som år 1297.

Den i fasta byalag ordnade bosättningen hade redan i förkristen tid nått Ångermanälvens mynning och trakterna däromkring. Vid 1300-talets ingång fanns även norr därom en viss bebyggelse i ”Uma och Bygda” som det heter i de gamla urkunderna. Även norr om dessa socknar fanns förmodligen en del nybyggen upp mot Skellefteå, men sedan vidtog fångstmännens och jägarnas ingenmansland där någon ordnad bebyggelse i egentlig mening inte förekom.

Den kristna sockenorganisationen anknöt till den gamla hedniska landskapsstyrelsen och ledungen, svenskarnas urgamla försvarsorganisation. Den minsta självständiga enheten var skeppslaget, landskapsförsvarets underavdelning. Skeppslaget utgjorde tillika tingslag, det område där rätt skipades enligt urgammal hävd av en av menigheten vald domare, lagmannen. Över tingslaget stod landstinget där den högsta världsliga myndigheten delades mellan kungen, genom hans representant fogden, och menigheten. Inom Storhälsingland fanns fyra länder och landsting där makten utövades av konungens fogdar bosatta på kungsgårdar tillhörande Uppsala öd. Över fogdarna stod konungens ombudsman ”konungens ari” eller konungsåren som inte var bosatt i nordlandet. När konungsåren på sina besök kom över gränsen till Hälsingland med sitt följe var han i hälsingarnas laga värn. De ansvarade för att han ostörd kunde färdas genom landet. Bönderna var förpliktade att ge konungsåren gästning under hans färd, att hålla väg för honom och ge honom skjutsning. Hans uppgift var att hålla landsting och att där framföra bud från konungen, att underhandla med tingsmenigheten, att ta emot klagomål och att

avgöra dessa och döma konungens dom. Han skulle uppbära sakören och konungsskatt, ta emot redovisning av fogdarna samt övervaka förvaltningen av kungsgårdarna.

Konungsskatten utgick från Ångermanland enligt Konungabalken, flock VII, av envar som ägde förmögenhet av 12 öre och var 20 år fyllda. Den som låg under detta streck var skyldig att taga tjänst som "löskeman". Skatten gäldades med skinn och lärft. Norr därom i "Uma och Bygda" utgick skatten enligt bågamtal det vill säga av varje man som kunde använda båge i strid.

Kungamakten hade föga inflytande häruppe i vildmarken. Tingsmenigheterna var i stort lämnade åt sig själva och man levde efter den hävdvunna rätt som fanns upptecknad i Hälsingelagen. I de öde landen ännu längre norröver rådde inte heller denna lag. De verkliga herrarna kring Norra Botten var birkarlarna från Satakunta som lagt under sig handeln, särskilt skinnhandeln, med samerna. (Birkarlar = köpmän som hade privilegium på handeln med samerna.)

Ångermanlänningarnas förbindelser med riket i övrigt upprätthölls dels genom prästerna och kyrkan, dels genom seglationen söderöver och handeln med Stockholm och Uppsala där bottenkarlarna på marknaderna saluförde sina produkter - lärft, skinn, torkad och saltad fisk samt viltkött. Fisken var en eftertraktad produkt från Norrland. Redan under 1300-talet hade till exempel ärkebiskopen förvärvat ensamrätt till laxfisket i Umeälven. Laxfiskena uppträdde tidigt som särskilda föremål för äganderätt, fristående från stambyar och hemman. Kronan gjorde mycket tidigt anspråk på särskild rätt till dessa eftertraktade fiskevatten som emellertid så småningom i allt större utsträckning övergick i kyrkans ägo.

I mitten av 1300-talet var emellertid tiden mogen för att de gamla landskapslagarna måste ge vika för enhetssträvandena inom riket. Då skrevs under Magnus Eriksson en för hela riket gällande landslag som snart skulle åtföljas av en stadslag, en lag som skulle bli av stor betydelse för utvecklingen i norr, trots att städer i egentlig mening här saknades. Den hade sin väsentliga betydelse på handelns område.

Sedan forntiden hade skinnutförseln varit betydande från ödemarkerna i norr, en handel som till största delen legat i birkarlarnas händer. I samband med kolonisationen av Norrland hade stormännen och kyrkan exploaterat de rika laxfiskena och troligen fisket över huvud taget. En omfattande export av fisk söderöver blev resultatet av dessa ansträngningar. Stockholm blev tidigt den största avnämaren av dessa varor från Storhälsingland. Kontakterna med hälsingar och bottenkarlar gjorde att Stockholmsborgarna fick ögonen öppna för värdet av varorna från länderna kring Bottniska viken och började intressera sig för ökade förbindelser med dessa landskap.

Den största exportartikeln från de nordliga landskapen var viltskinnen. Just under 1300-talet hade användningen av skinn och pälsverk för människornas klädeklädnad fått en utomordentlig omfattning. Det hade blivit mycket vanligt att bära pälsverk som prydnad, en vana som var utbredd speciellt inom de högre stånden, både det världsliga och det kyrkliga. Pälsmodet hade till och med sin egen rangordning. Det tillkom sålunda endast de högsta kretsarna att utnyttja hermelinskinns som foder på klädesplaggen. Därefter i värde kom mårdskinns vilka främst bars av kyrkans män. Ekorrskinns användes i samtliga högre samhällslager. Däremot ansågs det otillbörligt att enklare folk styrde ut sig i vackra och dyrbara skinn. Överträdelser kunde till och med beivras av myndigheterna. De åtrådda pälsvarorna blev tidens dyrbarheter. Rikedom räknades inte endast i jord och pengar utan även i innehavet av många och kostbara viltskinn. Tack vare birkarlarna skedde en stor del av skinnhandeln över Finland med Åbo som exportstad.

Stockholmsborgarna hade sedan gammalt önskat att hela det bottniska handelsområdets export skulle gå över Stockholm. Det önskemålet förverkligades nu i den nya stadslagen som sökte motarbeta det gamla hävdvunna landsköpet med småmarknader på olika ställen inom det Bottniska området. "Alla av Finland utom Åbo bymän, av Nyland, Roslagen, Hälsingland och Gästrikland skola ingenstädes sin marknad med skepp driva utom Stockholm" löd det ryktbara stadsgandet i den nya stadslagens köpmålabalk. Hela Bottniska viken skulle sålunda segla på Stockholm där Bottnackarlarnas handel gynnades med förmåner och lättnader och där de fick rätt att sälja sina varor i öppna bodar. Vissa undantag gjordes dock för birkarlarna som så småningom fick rätt att handla med bondeköpmän som i sin tur fick tillstånd att fortsätta med sina landsköp.

Under 1300-talet blev det tyska inflytandet allt starkare med fogdevälde och skatteförtryck. Under Albrekt av Mecklenburg utskrevs år 1366 en utomordentlig penningskatt, en så kallad markgäld, vilket kom missnöjet att jäsa över i landet. Under 1370-talet besvarade sig "tota communitatis Helsingonia", det vill säga hela Hälsinglands, Medelpads och Ångermanlands allmoge över den förhatliga regimen. Skatteföret hårdnade alltmera och under Erik av Pommern infördes en ny skattläggning, den så kallade rökskatten, som uttogs för

varje rök, det vill säga varje hushåll. Under folkledaren Engelbrekt reste sig den svenska allmogen mot de utländska förtryckarna.

Om denna tid och om Engelbrekt, folkkråddaren, sjöng biskop Thomas år 1436 och sången mynnar ut i en av den svenska litteraturens kostbaraste klenoder och en stor nationell tillgång över huvud taget:

Frihet är thet bätsta thing,
ther sökias kan all världin umkring,
then frihet kan väl bära.
Vilt thu vara tik siälver hull,
thu älska frihet mer än gull,
thy frihet fölgher ära.

I Norrland kallades bönderna under fanorna av hövitsmannen på Korsholms slott i Österbotten, Erik Puke som förmådde hälsingar och ångermanlänningar till ett folkuppror mot fogdeförtrycket. Budkavlarna korsade bygderna och manade till samling mot de utländska fogdarna.

Eriks tyska fogdar hade i sitt hemland vant sig vid att anse bönderna som ett slags trälar. Där var dessa livegna och måste hela sitt liv stanna och bruka jorden på den herres gods där de var födda. När de nu sattes att härska över den svenska allmogen med dess urgamla frihet kunde de inte förstå att bönderna var så styvsinta.

Upproret flammade upp i Dalarna och spred sig över hela landet - varhelst dalahären tågade fram slöt sig allmogen med hänförelse till den. Under ledning av Erik Pukes förtroendeman, Elof Djäkne, inneslöt Faxeholms slott, känt från Fetaliebrödernas Sjörövarregemente och brändes. Samma öde drabbade fogdenäset på Styresholm vid Ångermanälven mitt emot Torsåker. Den folkliga vreden över hela landet hade riktat sig mot de utländska fogdarna och många av dem fick dyrt betala sin hänsynslöshet mot allmogen.

Efter avsättningen av Erik av Pommern valdes hans systerson Kristoffer av Bayern till unionskonung. Denne visade sig angelägen att genom en återhållsam skattepolitik inte oskäligt betunga de breda lagren av folket. År 1446 godtog han den ångermanländska allmogens begäran om nedsättning av konungsskatten. Allmogen hade emellertid svårt att förlika sig med den nye konungen och han erhöll vedernamnet Barkekonung då under hans regering nödår och missväxt inträffade.

Kristoffers namn kom att leva länge i Konung Kristoffers landslag, som den nära hundraåriga lagen kallades, sedan den år 1442 blivit i viss mån omarbetad och försedd med kunglig stadfästelse. Under detta namn levde den i väsentliga delar ända tills 1734 års allmänna lag utkom.

År 1448, efter Kristoffers död, uppsteg riksföreståndaren Karl Knutsson Bonde på tronen med svåra skattepålagor för det svenska folket och talrika krigsgärder som dock mindre drabbade de nordliga delarna av landet. Han störtades år 1457 och till konung valdes den tyske oldenburgaren Kristian som redan hade utropats till konung i Danmark. Kristian I skulle emellertid bli en ännu större skatteutpressare och fick öknamnet "bottenlös tom taska". Karl Knutsson inkallades därför men tvingades nästa år lämna tronen trots att han kunde stödja sig på anhängare i norr, hälsingar och dalkarlar. År 1466 krävde allmogen i norr att han skulle återinkallas och fullmäktige från "all Norabotn" inställde sig vid bondehären i lägret utanför Västerås. In i det sista höll den norrländska allmogen Karl Knutssons namn i ära.

Under 1400-talet trädde innevånarna i Storhälsingland i allt livligare kontakt med Stockholm. Konung Kristian beviljade fri och obehindrad sjöfart och införsel i Hälsingland av "ätande" varor "som är råg, korn, salt, vadmal, lärft, skoo och koperker (enligt Historiska museet troligen kopparkärl. Red.) efter behov samt köp och utbyte med andra som med sådana varor komma seglande till dem". Även inom landskapet gällde fri köpenskap med sådana varor. Genom den tilltagande handeln skedde en fortlöpande inflyttning av norrbottningar till Stockholm. Årligen i augusti fylldes Stockholms hamn av den stora "bottnaflottan" som där lossade sin last av lax, strömming, sälspäck, torkade gäddor och andra varor norrifrån. Skinnmarknaden gick vid denna tid mera över Finland och låg i händerna på birkarlarna.

Under de fortsatta unionsstriderna stödde norrlandsfolket Sturarna och under Gustav Vasas befrielsekrig befann sig norrlänningarna helt på den unge frihetshjältens sida. En av hans närmaste män, Lars Olofsson Björnram, var hans hövitsman under befrielsekriget, en befogenhet som tilldelades honom år 1521. Han hade följt Gustav från Dalarna och i spetsen för sjutusen dalkarlar och hälsingar slog han danskarna i grunden vid Västerås och tilltygade illa ärkebiskopen Trolles folk. När han vid Gustav I:s sida ett par år senare belägrade huvudstaden

sårades han illa i huvudet av en sten som slungades från stadsporten. Två ärr i pannan förblev under hela hans levnad minnen från denna strid. Han förordnades senare till ståthållare över Nordanlanden. Lars Olofsson Björnram hör till släktens anfäder på den Schöttiska sidan.

Sedan Gustav Vasa hade kommit till makten ingrep han med sitt allomfattande nit i de norra landsdelarnas struktur som nu måste foga sig i en mycket kraftigare statlig centralisering än de tidigare hade varit vana vid. Skatter av olika slag utgick, de fria landsköpen motarbetades kraftigt, men på grund av de lokala förhållandena i Norrland, där städer nästan saknades, måste konungen medge stora eftergifter på denna punkt.

År 1531 kom påbudet om klockskatten då kyrkorna tvingades lämna ut sina gamla klockor till Kronan, en åtgärd som ledde till direkt uppror. Ångermanlänningarna och västerbottningarna glömde inte ens då sin lojalitet mot konungen och ställde sig positiva till den nya skatten vilket föranledde konungen att i flera brev tacka dem för deras trohet och villighet

Även reformationen mottogs utan större missnöjesyttringar. Den nye lutherske ärkebiskopen, Laurentius Petri, även han en anfäder på den Schöttiska sidan, företog år 1534 en visitationsresa genom hela Norrland upp till Torneå.